

نقش و جایگاه وراثت و ژنتیک (زیست‌شناسی جنایی)
در
ارتکاب جرم از منظر جرم‌شناسی نوین و آموزه‌های دینی

مؤلفان:

کامل حمید

مید محمود موسوی

مرید داوردان

از آه ستوده

چاپ اول - زمستان ۱۳۹۸

عنوان و نام پدیدآور	نقش و جایگاه وراثت و ژنتیک (زیست‌شناسی جنایی) در ارتکاب جرم از منظر جرم‌شناسی نوین و آموزه‌های دینی/مولفان کامل حمید...[و دیگران].
مشخصات نشر	اهواز: انتشارات علوم و فنون پزشکی اهواز، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۲۷۰ص.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۲۴۹-۰۲۵-۶
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	مولفان کامل حمید، سید محمود موسوی، مریم داوردان، آزاده ستوده.
موضوع	جرم‌شناسی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	Criminology -- Religious aspects -- Islam
موضوع	زیست‌شناسی جنایی
موضوع	Forensic biology
شناسه افزودن	حمید، کامل، ۱۳۶۳-
رده بندی کنگره	BP۲۳۰/۱
رده بندی دیویی	۲۹۷/۴۸۳۴
شماره کتابشناسی ملی	۵۹۶۰۵۵

نقش و جایگاه وراثت و ژنتیک (زیست‌شناسی جنایی) در ارتکاب جرم از منظر جرم‌شناسی نوین و آموزه‌های دینی

کامل حمید- سید محمود موسوی- مریم داوردان- آزاده ستوده

ناشر: انتشارات علوم و فنون پزشکی اهواز

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۶۰۰۰۰ تومان

اخطار

هرگونه چاپ و تکثیر (اعم از: زیراکس، بازنویسی، ضبط کامپیوتری، تهیه CD) از محتویات این اثر بدون اجازه کتبی از مؤلف ممنوع است. متخلفان به موجب بند ۵ از ماده ۲ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان و هنرمندان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

مرکز نشر و پخش: اهواز- امانیه- خیابان سقراط غربی جنب مجتمع تصادفات دادگستری- کوچه خاکسار- پلاک

۱۲۰ تلفن تماس: ۰۶۱-۳۳۳۳۸۶۵-۳۳۳۳۸۹۳-۳۳۳۳۳۴۴۵۶۸-۳۳۳۳۳۴۴۵۶۸ دورنگار: ۰۶۱-۳۳۳۳۳۴۴۵۶۸

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
آغاز سخن	۱۴
دییاجه (شرح مطلب و کلیات بحث)	۱۸
فصل اول: تاریخچه، مفاهیم و مبانی فقهی و حقوقی زیست‌شناسی جنایی	
مبحث اول: تاریخچه و سیر تحولات تاریخی جرم‌شناسی	۳۶
گفتار اول: دورانی تکوین جرم‌شناسی از ابتدا تاکنون	۳۶
بند اول: دوره نیمه علمی	۳۷
بند دوم: دوره نیمه عامی	۳۸
بند سوم: دوره علمی	۴۱
الف: مکتب زیست‌شناسی	۴۱
ب: مکتب جامعه‌شناسی	۴۲
پ: مکتب روان‌شناسی	۴۴
گفتار دوم: تعریف و اقسام جرم‌شناسی در حقوق کیفری	۴۵
بند اول: تعریف جرم‌شناسی	۴۷
بند دوم: اقسام جرم‌شناسی	۴۹
الف: جرم‌شناسی نظری	۵۰
۱- جرم‌شناسی عمومی	۵۰
۲- جرم‌شناسی اختصاصی	۵۱
۱-۲- جرم‌شناسی زیستی (زیست‌شناسی کیفری)	۵۲
۲-۲- جرم‌شناسی روانی (روان‌شناسی و روان پزشکی کیفری)	۵۲

- ۲-۳- جرم‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی کیفری) ۵۳
- ب: جرم‌شناسی کاربردی ۵۳
- ۱- جرم‌شناسی بالینی ۵۵
- ۲- جرم‌شناسی پیشگیری ۵۶
- ۳- جرم‌شناسی انتقادی (حقوقی) ۵۸
- مبحث دوم: مفاهیم مرتبط با جرم‌شناسی در زیست‌شناسی مبتنی بر آموزه‌های دینی ۵۸
- گفتار اول: ژن ۵۹
- بند اول: تعریف و تاریخچه کشف ژن ۵۹
- بند دوم: نحو عملکرد ژن (ژنتیک انسان) ۶۰
- بند سوم: ژن در دین مبین اسلام (اثبات ژنتیک در متون روایی) ۶۱
- بند چهارم: ژنتیک از منظر زیست‌شناسی ۶۲
- گفتار دوم: آتاویسم ۶۴
- گفتار سوم: زیست‌شناسی جنایی ۶۵
- گفتار چهارم: پدیده مجرمانه ۶۶
- گفتار پنجم: آموزه‌های دینی ۷۱
- گفتار ششم: عوامل زیستی ۷۲
- گفتار هفتم: دین و دین‌داری ۷۳
- مبحث سوم: جایگاه زیست‌شناسی در جرم‌شناسی دینی ۷۴
- گفتار اول: زیست‌شناسی جنایی سنتی ۷۷
- گفتار دوم: زیست‌شناسی جنایی نوین ۷۹
- بند اول: رابطه رفتار مجرمانه و ژنتیک ۸۰
- بند دوم: رابطه رفتار مجرمانه و زیست‌شناسی شیمیایی ۸۱

بند سوم: رابطه رفتار مجرمانه و فیزیولوژی عصب	۸۲
مبحث چهارم: مبانی حقوقی تعامل شناسایی جرایم با آموزه‌های دینی	۸۲
گفتار اول: تعامل جرم‌شناسی و کلام	۸۳
بند اول: به رسمیت شناختن روش تجربی و تشویق به آن	۸۳
بند دوم: فراهم آوردن مبانی معناداری تحقیقات جرم‌شناختی	۸۵
بند سوم: تدوین فرضیه‌های مبتنی بر جرم‌شناختی	۸۸
بند چهارم: داوری بر فرضیه‌ها و نتایج جرم‌شناختی	۹۰
بند پنجم: تبیین واقع‌بینانه قلمرو علم تجربی	۹۱
گفتار دوم: تعامل جرم‌شناسی و اخلاق	۹۲
بند اول: تنظیم اخلاق حرفه‌ای حاکم بر جرم‌شناسی دینی	۹۲
بند دوم: تأثیر آموزه‌های اخلاق بر تعریف جرم در آموزه‌های دینی	۹۳
بند سوم: تعامل جرم‌شناسی و فقه	۹۴
الف: نقش جرم‌شناسی در ساماندهی منطقه الفراغ فقهی (عدم وجود حکم الزامی و جوب یا حرمت)	۹۵
ب: نقش جرم‌شناسی در موضوع شناسی فقهی	۹۷
پ: داوری جرم‌شناسی راجع به احکام فقهی با توجه به اهداف شریعت	۹۹

فصل دوم: عوامل زیستی، قلمرو و میزان اثرگذاری این عوامل بر ارتکاب جرم از منظر جرم‌شناسی اسلامی

مبحث اول: جرم‌شناسی زیستی یا جرم‌شناسی بر پایه زیست‌شناسی	۱۰۴
گفتار اول: وراثت از دیدگاه جرم‌شناسی اسلامی	۱۰۴
گفتار دوم: قیافه (چهره) و جسم (فیزیک بدنی) از منظر جرم‌شناسی اسلامی	۱۰۷

- گفتار سوم: سن از منظر جرم‌شناسی اسلامی ۱۰۹
- گفتار چهارم: جنسیت از منظر جرم‌شناسی اسلامی ۱۱۲
- گفتار پنجم: عوامل ناشی از قبل تولد و تغذیه از منظر جرم‌شناسی اسلامی ... ۱۱۴
- مبحث دوم: روان‌شناسی جنایی از منظر آموزه‌های دینی ۱۱۶
- گفتار اول: علل رفتار جنایی از منظر جرم‌شناسی اسلامی ۱۱۷
- گفتار دوم: حالات خطرناک در جرم‌شناسی اسلامی ۱۱۸
- گفتار سوم: شخصیت جنایی از منظر جرم‌شناسی اسلامی ۱۲۰
- گفتار چهارم: اقدامات تأمینی در قوانین موضوعه و دین اسلام ۱۲۱
- مبحث سوم: جامعه‌شناسی جنایی از منظر آموزه‌های دینی ۱۲۲
- گفتار اول: محیط طبیعی ۱۲۳
- بند اول: محیط جغرافیایی در جرم‌شناسی اسلامی ۱۲۳
- بند دوم: شهر و روستا در جرم‌شناسی اسلامی ۱۲۵
- بند سوم: مهاجرت از دیدگاه جرم‌شناسی اسلامی ۱۲۷
- گفتار دوم: محیط اجتماعی ۱۲۹
- بند اول: رفتار والدین و تربیت خانوادگی از منظر جرم‌شناسی اسلامی ۱۳۰
- بند دوم: محبت و تبعیض از منظر جرم‌شناسی و آموزه‌های دین اسلام ۱۳۱
- بند سوم: کانون خانواده به عنوان محیط زیست اجتماعی از منظر جرم‌شناسی دینی ۱۳۳
- بند چهارم: محیط معاشرتی از منظر جرم‌شناسی دینی ۱۳۵
- بند پنجم: محیط سیاسی از منظر جرم‌شناسی دینی ۱۳۸
- الف: رژیم سیاسی ۱۳۸
- ب: انقلاب ۱۳۹
- پ: جنگ ۱۴۰

گفتار سوم: سیاست جنایی در آموزه‌های دینی در ارتکاب جرم	۱۴۱
گفتار چهارم: عوامل اقتصادی مؤثر در ارتکاب جرم از منظر آموزه‌های دینی	۱۴۴
بند اول: فقر و ارتکاب جرم	۱۴۴
بند دوم: ثروت و ارتکاب جرم	۱۴۵
مبحث چهارم: قلمرو اثرگذاری زیست‌شناسی جنایی از منظر آموزه‌های دینی ..	۱۴۹
گفتار اول: امکان اثرگذاری عوامل زیستی	۱۴۹
گفتار دوم: میزان اثرگذاری عوامل زیستی	۱۵۲
مبحث پنجم: تأثیر عوامل زیستی از منظر آموزه‌های اسلامی	۱۵۸
گفتار اول: امکان اثرگذاری عوامل زیستی	۱۴۹
گفتار دوم: میزان اثرگذاری عوامل زیستی	۱۵۲
بند اول: جبرگرایی مطلق	۱۶۶
بند دوم: اختیارگرایی مطلق	۱۶۹
بند سوم: امر بین الامرین	۱۷۲
مبحث ششم: کنش‌های متأثر از عوامل زیستی در رفتار پدیده مجرمانه	۱۸۴
گفتار اول: علل مولد جرم	۱۹۱
بند اول: عوامل درونی و اثرات محیط	۱۹۵
بند دوم: عوامل بیرونی و اثرات محیط	۱۹۷
بند سوم: محیط طبیعی یا جغرافیایی	۱۹۷
بند چهارم: محیط اجتماعی	۲۰۰
گفتار دوم: آب و هوا	۲۰۴
بند اول: از نظر جسمانی	۲۰۴
الف: تأثیر بیرونی	۲۰۴

ب: تأثیر درونی	۲۰۶
۱- اکسیژن و سایر مواد خارجی در هوا	۲۰۶
۲- اثرات فشار هوا و ارتفاعات بر انسان	۲۰۶
۳- گرما و غدد تناسلی	۲۰۷
بند دوم: از نظر روانی	۲۰۸
گفتار سوم: تأثیرپذیری مذهب، آداب و اطوار و قوانین در اقلیم ها	۲۱۱
بند اول: جرایم متأثر از شرایط آب و هوایی	۲۱۳
بند دوم: تأثیر سن و جنسیت افراد در ارتکاب جرم	۲۱۷
فرجام سخن	۲۳۰
فهرست منابع	۲۴۸

آغاز سخن:

«جرم‌شناسان» (Criminologists)، درباره عواملی که از پیش در تشکیل شخصیت بزهکار تأثیر دارد، پس از مطالعات و تحقیقات گسترده نهایتاً به تأثیر دو دسته عوامل فردی یا درون‌زا و عوامل محیطی یا بیرون‌زا اعتقاد پیدا کردند. در عوامل فردی، عوامل وراثتی و روانی مورد مطالعه قرار می‌گیرد. این عوامل، با توجه تحقیقات و بررسی‌های صورت گرفته توسط جرم‌شناسان و دیگر دست‌اندرکاران علوم جنایی، به اثبات رسیده است که در ظهور پدیده مجرمانه نقش غیر قابل انکاری بهاء خواهند کرد.

یکی از مسائلی که همواره بشر و زندگی اجتماعی او را در طول قرون متمادی نشانه گرفته، «بزهکاری و جرم» است.

در نیمه دوم قرن نوزدهم میلادی، با تألیف کتاب «ش جدید جرم‌شناسی»، مسئله جرم و مجرم از زاویه دیگری مشاهده می‌گردد. این دانش، شاخه‌ای از علوم جنایی است که با روش علمی و عینی به تحلیل علل و عوامل زیستی، روانی و اجتماعی پیدایش جرم، به هدف پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح و درمان بزهکاران می‌پردازد.

جوامع انسانی همواره با مخالفت با قانون و هنجارشکنی اجتماعی روبه‌رو بوده‌اند. استمرار وقوع جرائم، به‌رغم اتخاذ تدابیر تنبیهی در برابر بزه‌کاران، از دیرباز اندیشمندان، فیلسوفان، متخصصان و مصلحان اجتماعی را بر آن داشته تا درباره ماهیت و علت ارتکاب جرم و چگونگی مقابله با آن راه‌حل‌هایی ارائه دهند. ولی مطالعه علمی جرم و عوامل مجرمانه، به عنوان پدیده فردی - اجتماعی، ره‌آورد تمدن جدید است. در ادوار پیشین، به مجازات مجرم بیش از

علل جرم اهمیت داده می‌شد. علت ارتکاب بزه را اموری چون تقدیر، حلول ارواح خبیث، جهل و فقر و ثروت می‌دانستند و رفتار با بزه‌کاران غالباً با شدت و خشونت همراه بود.

بر این اساس، جرم‌شناسی و شناخت دلایل ارتکاب جرم نه فقط از منظر علم حقوق، بلکه از منظر آموزه‌های دینی نیز در جوامع متکی به مذهب (خصوصاً ادیان الهی مانند دین اسلام) رفته‌رفته جایگاه متعالی به خود گرفت.

آشنایی صحیح با آموزه‌های دینی و ایمان راسخ به خالق هستی و تعالیم الهی که هاب آن رشد هماهنگ استعدادهای عقلی و عاطفی و نیروی اراده و شوق به کمال و اسبق به فضیلت و حقیقت‌جویی و رسیدن به مقام والای انسانیت یعنی جبر، آثار، خدمت خلق، فداکاری، خلوص، صمیمیت و پاک‌دلی، تعاون، سعی و کوشش و سیر در مدارج عالی علمی، کشف رموز کائنات و سلطه بر نیروی آیزار طبیعت است، آدمی را از سیر در اندیشه‌های پست، ناپاک رذایل، منهیات، گریز از کوهیده و گرایش به ظلم، تبذیر، دروغ، سقوط در منجلاب خیانت و جنایت باز می‌دارد.

آری، پرورش مذهبی که بر مبنای عالم‌انزار باشد و داشتن ایمان کامل، بزرگ‌ترین عامل بازدارنده از ارتکاب جرم و گناه است.

از دیدگاه اسلام، اصولاً هدف بعثت انبیاء و نزول کتاب‌های آسمانی، چیزی جز هدایت و تربیت انسان نیست. بنای تربیت، هر چند که علمی باشد تا زمانی که متکی بر ایمان الهی و اعتقادات دینی نباشد، موجب پدید آمدن دشواری‌ها و مشکلاتی خواهد شد.

دین مبین اسلام، هم به عنوان دین مرقی و آخرین دین آسمانی به نقش وراثت و اهمیت آن در شکل‌گیری ساختار شخصیتی افراد به دور از اعتقاد به اصالت و

یا عدم تأثیرگذاری آن، توجه داشته و آن را زمینه بسیاری از سعادت‌ها و شقاوت‌ها معرفی کرده است.

در روزگارانی که بشر اطلاعات چندانی از زیست‌شناسی، علم ژنتیک، توارث، چگونگی پیدایش جنین و انتقال خصوصیات والدین به نسل جدید را نداشت معارف وحیانی و ربوبی اسلام با لسان آیات و روایات و تعبیر بسیار ساده و روان، اذهان اندیشمندان را به سوی موضوعات مهمی در این باره رهنمون ساخت اما عوامل محیطی یا برون‌زا دامنه بسیار گسترده‌ای پیدا می‌کند؛ جرم‌شناسان، عوامل مزبور را با استفاده از مقیاس‌های متفاوتی تقسیم‌بندی کرده‌اند که از جمله آن‌ها می‌توان محیط طبیعی یا جغرافیایی، محیط اجتماعی عمومی، محیط اجتماعی شخصی، محیط اجتناب‌ناپذیر، محیط اتفاقی و محیط انتخابی را نام برد.

مذهب که ریشه در فطرت انسانی دارد با توجه به تمام تقسیمات عوامل زیست‌شناسی، رهنمودهایی ارائه داده است که اولاً: جنبه پیشگیری دارد و ثانیاً: اگر کسی به هر دلیل، از وقوع جرم جلوگیری نکند باید به روش‌های درمانی دین اسلام پناه ببرد. مثلاً در بُعد پیشگیری چون خانواده، نقش فوق‌العاده‌ای در شکل‌گیری شخصیت بزهکار و مجرم ایفاء می‌کند. کسانی که پزوهش‌های متعدد ثابت کرده است وقتی فساد موجب بروز اختلال در اعضای جسمی خانواده نسبت به طفل شود پس از مدتی شاهد بروز بزهکاری خواهیم بود.

قابل ذکر است که عامل مزبور می‌تواند به دو صورت مستقیم و غیرمستقیم در شکل‌گیری شخصیت کودک مجرم، تأثیر بگذارد اما در بیشتر موارد نفوذ جرم‌زایی خانواده به نحوی غیرمستقیم بر کودک اعمال می‌شود. از این‌رو اسلام، نقش خانواده (به عنوان کانون سازنده طفل از حیث ساختار خونی و

پرورش) را در به وجود آمدن یا نیامدن تبه‌کاری و انحراف در حالات و مراحل متفاوت بسیار مهم دانسته و توصیه‌های پیشگیرانه متعدد و ارزشمندی را به پیروان خود و سایر افراد بشریت برای بهسازی نسل بیان کرده است.

چنان که آموزه‌های دینی (فرامین اسلامی)، قبل از هر چیز درباره انتخاب همسر و ویژگی‌های او و چگونگی تشکیل خانواده سخن گفته است و انسان‌ها را از ارتباط مشروع ولی نامناسب و چه بسا جرم آفرین، چه رسد به آمیزش نامشروع و بدو قید و بند، به دلیل مفاسدی که در آن نهفته است بر حذر داشته و در مقابل آنان را به سنت ازدواج و تشکیل کانون گرم خانواده، تشویق و ترغیب می‌نماید.

واضح است که فلسفه چنین تأکیدی در دین اسلام به جهت در امان ماندن نطفه (و پس از آن کودک) از حالات ناپایداری و آسیب اجتماعی و حتی روحیه ارتکاب جرم خواهد بود. چرا که همان گونه که گفته شد عوامل زیست‌شناسی می‌تواند به عنوان عوامل درونی جرم و جرم مؤثر واقع گردند.

دبیاچه (شرح مطلب و کلیات بحث):

دنیای کنونی به سمت همگرایی علوم و دانش‌ها و بهره‌گیری از روش‌های نوین کشف نتیجه مورد نظر حرکت می‌کند و این همگرایی علوم در علوم انسانی بیشتر به شکل مطالعات میان رشته‌ای بروز و ظهور پیدا کرده است.^۱

این تغییر حرکت و جهت می‌تواند علل مختلفی داشته باشد که یکی از آن‌ها حاصل پیچیدگی‌های مسائل زندگی در دنیای کنونی است؛ البته نمونه‌ای از این نوع نگاه به دانش و شیوه‌های آموختن و بهره‌گیری از آن را می‌توان تا قرن نوزدهم مشاهده کرد. پس از آن با تخصصی شدن دانش‌ها و تأکید بر تخصص‌گرایی این نگاه برای مدتی از دنیای دانش کم‌رنگ شد.^۲

امروزه ملزومات دنیای مدرن، اهمیت توجه به این گونه مطالعات میان رشته‌ای و نگاه به دانش و کاربردهایش را بشمار از پیش روشن کرده است و سلطه مطلق رویکرد رشته‌ای (استفاده از مطالعات تک رشته و دانش خاص) را که مدتی بر آسمان دانش، تسلط داشت را کنار زده است.^۳

۱- قاسم‌زاده، مهدی؛ جعفری ولدانی، حامد؛ احمدی، مینا و مظفری، امیر مسعود، (پاییز ۱۳۹۷)، تأثیر عوامل روان‌شناختی بر ارتکاب جرم و ضرورت توجه به آن در نظام‌های حقوقی و فرآیندهای قضایی (مطالعه و مقایسه زنان مجرم و سالم شهر اصفهان)، پژوهش‌نامه زنان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، فصلنامه علمی - پژوهشی، سال نهم، شماره سوم، ص ۷۱.

۲- همان.

۳- قاسمی، علی اصغر و امامی میبدی، راضیه، (پاییز ۱۳۹۴)، نقش و جایگاه مطالعات میان رشته‌ای در رشد و توسعه علوم انسانی در کشور، فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی، دوره هفتم، شماره ۴، ص ۴.

آشکار است که تبیین یک پدیده از منظر علوم انسانی صرفاً با نگاهی تک‌بعدی و بدون توجه به پیچیدگی‌ها و عوامل زیربنایی و ریشه‌ای دخیل در شکل‌گیری و تکوین آن پدیده و عدم بهره‌گیری از دانش‌های مختلف و صرفاً ایستادن بر داده‌های یک دانش خاص در اغلب موارد ممکن نیست و نمی‌تواند چهره‌ی واقعی و کاملی از آن را روشن سازد.

بنابراین، استفاده از مطالعات میان رشته‌ای در اغلب موارد امری ضروریست. از آنجا که مطالعات میان رشته‌ای بیش از یک شاخه از شاخه‌های به هم تنیده دانش را مورد بررسی قرار می‌دهد می‌تواند راهگشاست از زمانی باشد که تحلیل‌ها و فهم ما بر بنای یک گرایش و رشته خاص از دانش بنا شده است.

بدیهی است استفاده از مذهب این‌گونه مطالعه نیازمند نگاهی عالمانه به دور از هر گونه سوگیری به‌سانخی خاص از دانش و داشتن نگاه منصفانه در کنار تسلط نسبی و مناسب بر دانش‌های مورد استفاده و مهم‌تر از همه، داشتن تواضع علمی در خصوص تحلیل دانش و گرایش رشته‌های مورد استفاده در پژوهش، در قیاس با رشته آکادمیک فر. پژوهشگر می‌باشد، که شاید این عدم تواضع ریشه‌ی بسیاری از سوء تفاهم‌ها و چالش‌ها و صرف هزینه‌های فراوان در جریان کشف و نتیجه‌گیری مناسب از پدیده‌های گوناگون در سرتاسر دنیای علم بوده است.

به طور مثال، می‌توان به معضلی مانند «جرم» اشاره کرد که می‌توان به تبیین و تحلیل آن از راه مجموعه‌ای وسیع از رشته‌ها مانند روانشناسی، جامعه‌شناسی، زیست‌شناسی و غیره پرداخت و نگاه تک رشته‌ای در اغلب موارد پاسخ کامل